

POWŚCIAĞLIWY (35) *ai*

powściągłiwy (21), **powścięgliwy** (11), **powciągłiwy** (3) *KwiatKsiąż, Calep* (2); -wściąg- *WujJudConf, BudNT, ModrzBaz, Calag, SkarŻyw* (10), *WujNT, SiebRozmyśl, CzahTr*; -wśdęg- *GórnDworz* (8); -wściąg- : -wścięg- *Mącz* (4:3).

o jasne.

comp: powściągłiwszy (3).

sg m N powściągłiwy, powściągłiwszy (14). ◇ *G* powściągłiw(e)go (2). ◇ *A* powściągłiw(e)go (3). ◇ *I* powściągłiwym (2). ◇ *L* powściągłiwym (1). ◇ *V* powściągłiwy (1). ◇ *f N* powściągłiwa (1). ◇ *I* powściągłiwą (1). ◇ *n A* powściągłiw(e) (1). ◇ *pl N m pers* powściągłiwi, powścięgliwszy (4), [powciągłiwszy]. *subst* powścięgliwsz(e) (1). ◇ *G* powściągłiwych (2). ◇ *D* powściągłiwym (1). ◇ *A* *subst* powścięgliw(e) (1).

Składnia comp: powściągłiwszy [od kogo], nad kogo (1) *ModrzBaz*, niż kto (1) *GórnDworz*.

Sł stp brak, Cn s.v. mało-mowny, Linde XVI (dwa z niżej notowanych przykładów) – *XVII w.*

1. *Umiarkowany, wstrzemięźliwy; skromny; continens Mącz, PolAnt, Vulg, Cn; abstinens Mącz, Calag, Cn; temperans Calep, Cn; castus, moderatus Mącz; temperatus Calep* (34) : *Moderatus, Mierny/ powścięgliwy/ niewykroczy. Mącz* 228c, 446d, 447a; *Meffig. Mierny. Powściągłiwy. Abstinens. Calag* 349a; *Temperans – Powciągłiwi, skramni. Calep* 1052a, 1052a.

a. O osobach (20) : *Castus, Cziły/ Ten który cziłtość miłuye/ Powścięgliwy/ Srumieśliwy. Mącz* 40c, 36c; *GórnDworz* K3, Aa5v; *Námawiał go długo Arcybiłkup/ vkázuiąc mu godność iego y czyłtość: bo go włyżcy mieli zá człęká bárzo powściągłiwego. SkarŻyw* 171, 393; *Tám [wśród świętych w niebie] orłzak onych pánien/ pań/ wdów powściągłiwych/ Które tu były pełné cnót tak świętobliwych. SiebRozmyśl* L.

powściągłiwy od czego (1): *GórnDworz* Aav; [A słusznie to Pan Bóg na niego dopuścił, bo bluźnił przeciw jemu, aby potym drudzy byli od bluźnienia powciągłiwszy, słysząc o tym, iż tak ciężko skarał. *Kaz* 97].

W połączeniach szeregowych z nazwami innych cnót (6): każdy by też był naigorzy/ tedy fie zá dobrego/ zá łprawiedliwego/ zá powcięgliwego chce vdąć *GórnDworz* Ee8v, Gg4, Kk5v; *BudNT Tit* 1/8; *pieniędzmi y máiętnością gárdził/ ku potrzebie tylko iey vżywáiąc. trzewy/ powściągłiwy/ towarzysłwem niewieścim niebáwácy łię SkarŻyw* 328; *Abowiem Bilkup ma być bez przygány/ iáko łzáfaz Boży: nie pyłzny/ nie gniewliwy/ nie opiły/ nie bijący: nie chciwy zyłku łzkárádego: ále wdzięcznie goście przyimuiący/ dobrotliwy/ trzeźwi/ łprawiedliwy/ święty/ powściągłiwy WujNT Tit* 1/8.

Przysłowie: bez wątpienia cudne białęgłowy powcięgliwłze łą/ niż žádne. *GórnDworz* L17v.

Wyrażenie: »w jedzeniu powściągłiwy« (1): *A iáko był bárzo w iedzeniu powścągłiwy: [...]/ ledwie czego przy obiedzie łkółztował SkarŻyw* 335.

Szeregi: »czysty i (a) powściągłiwy« (2): *ci ktorzy dar ten od Pána Bogá máią áby mogli bez żony żyć/ tak żeby y w łercu y w myśli czyłci á powściągłiwi byli/ [...] tákowi mogą Pánu Bogu w tymże powołániu łwoim łłżżyć WujJudConf* 209; *SkarŻyw* 180.

»skromny i powściągliwy« (1): Bo słuźna rzecz ieŃt/ áby ten ktory o wŃzytkich rádzić y myŃlić ma/ był nád wŃzytkie inŃze mędrŃzy/ ktemu teź ŃkromnieyŃzy y powŃciągliwŃzy/ iáko ten ktory wŃzytkimi rządzí [*et moderatiorem, qui omnes moderatur*]. *ModrzBaz* 22v.

a. *W funkcji rzeczownika* (2) : PoŃt ieŃt wŃpokoienie duŃz náŃzych/ Ńtárym wczćiwoŃć/ młodym náuczyciel/ powŃciągliwym miŃtrz *SkarŻyw* 92; Ná kápłáńŃtwo [*mogą być przyjęci*] ábo dziewice/ ábo zakonnicy/ ábo powŃciągliwi. *SkarŻyw* 457 *marg.*

b. *O ژیciu i cechach człowieka* (8) :

Wyrażenie: »powŃciągliwy(-e) ژیwtot (*a. ژیcie*)« (4): kthokolwiek fáŃeŃnie tárga Ńie ná ich [*godnych pochwały biaŃychgłów*] poczćiwoŃć/ opákuiąc onych powŃciągliwe ژیcie/ godzien [...] wielkiego káránia. *GórnDworz Aav*; *SkarŻyw* 34, 180, 346.

Szeregi: »powŃciągliwy i bogomyŃny« (1): MaŃżeńŃtwo drugdy złe bárzo y Ńzkodliwe dzieci [...] rodzi: á powŃciągliwy y bogomyŃny ژیwtot/ zázwdy dobre Ńyny ma/ y ze złych dobre czyni *SkarŻyw* 180.

»powŃciągliwy i doskonaŃy« (1): *Castus animus et purus, Mens casta et integra*, powŃciągliwy y doskonaŃy vmysŃ *Mqcz* 40c.

»powŃciągliwy a nierozkoszny« (1): Pan Bog ktoremu Ńię vboŃtwo y powŃciągliwy á nie roŃkóŃzny ژیwtot podoba/ tey nocy vkazaŃ mu Ńię przez Ńen *SkarŻyw* 346.

»ostry i powŃciągliwy« (1): DzieŃŃŃć lat pierwŃzą w ták oŃtrym y powŃciągliwym ژیwoćie ژیŃ/ iŃz go młodo Ńtárym zwano. *SkarŻyw* 34.

»Ńlachetny a powŃciągliwy« (1): *Castus moribus et integer pudore, SŃlachetnych/ á powŃciągliwych obyczáyów/ teź ŃrumieŃywy Mqcz* 40c.

»powŃciągliwy a wtrzymawaŃy« (1): A CretenŃczy y LacedemonŃcy *Legislatores*/ to ieŃt praw áŃbo wŃtaw wynaleŃcze młóđ Ńwoię nietylko wćierpliwoŃci czieleŃney czwiczyli/ ale izeby teź vmysŃu powŃciągliwego a wtrzymawáŃego byli *KwiatKsiąź* M2v.

W przeni (1) : Temu práwi kto ieŃt ná vrzędzie/ nie telko ręcze od bránia podarkow/ ále y oczý od weźrzenia beŃtwliwego [!] trzeba mieć powŃciągliwe. *GórnDworz Aav*.

2. *Słuźący do powŃciąģania; przeni* (1) : Bom był wŃiadŃ bárzo z prętká ná koniá biŃtrego/ Nie tráfiwŃzy munŃtuku nań powŃciągliwego. *CzahTr* C3v.

Synonimy: 1. *mierny, pomierny, roztropny, skromny, umiarkowany, wstrzymaŃy.*

Cf **NIEPOWŚCIAĞLIWY**